

דו"ח הוועדה להערכת איכות של התוכניות להוראת החינוך המיוחד

אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

תוכן עניינים

3	פרק 1 : רקע.....
4	פרק 2 : תהליכי העבודה של הוועדה
5	פרק 3 : הערכת האיכות של תוכנית הלימודים להוראת חינוך מיוחד באורנים.....
5	3.1 הנהלה ומבנה המכללה
6	3.2 סגל התוכנית.....
7	3.3 תוכנית הלימודים.....
9	3.4 הכשרה מעשית.....
10	3.5 סטודנטיות ובוגרות.....
11	3.6 תשתיות.....
11	3.7 מחקר.....
12	פרק 4 : סיכום והמלצות.....
15	נספח 1 – סדר יום הביקור.....

פרק 1: רקע

בהתאם להחלטתה להעריך את תוכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום החינוך מיוחד, מינתה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא:

- פרופ' טלי היימן, האוניברסיטה הפתוחה, יו"ר
- פרופ' תומס גומפל, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית
- פרופ' סיגל עדן, הפקולטה לחינוך אוניברסיטת בר אילן
- ד"ר גלעדה אבישר, המכללה האקדמית בית ברל
- ד"ר היידי פלביאן, בית הספר לחינוך, המכללה האקדמית אחוה

הגב' קרן חרושצ'וב ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

עם תחילת עבודת הוועדה במאי 2022, פרופ' חפציבה ליפשיץ הודיעה על פרישתה מהרכב הוועדה מסיבות אישיות ולא השתתפה בכתיבת הדוחות.

במסגרת עבודתה התבקשה הוועדה:

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תוכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום חינוך מיוחד ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתוכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה כולו התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך מפברואר 2022.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

בשל משבר הקורונה התקיימה חלק מעבודת הוועדה באופן מקוון. הוועדה התכנסה לראשונה ב-20.3.2022. בישיבתה דנה הוועדה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ובמכללות האקדמיות לחינוך בפרט.

במסגרת פעילותה קיימה הוועדה ביקורים בכל המכללות האקדמיות לחינוך אשר מוסמכות להעניק תארים בתחום הוראת חינוך מיוחד. הביקורים התקיימו בין החודשים מאי 2022 וינואר 2023.

במהלך החודשים מאי עד יולי 2022, נערכו הביקורים במכללות הבאות: אורנים - המכללה האקדמית לחינוך, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך לטכנולוגיה ולאומנויות, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, המכללה האקדמית אחוה, המרכז האקדמי לוינסקי וינגייט, המכללה האקדמית בית ברל, האקדמית חמד, המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל - חיפה, המכללה האקדמית לחינוך תלפיות, אלקאסמי - מכללה אקדמית לחינוך.

במהלך החודשים נובמבר עד ינואר 2023, נערכו הביקורים במכללות הבאות: המכללה לחינוך על שם קיי, המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, מכללת סכנין, מכללה ירושלים, המכללה האקדמית תל-חי - הקמפוס לחדשנות בחינוך ובהוראה בקצרין (לשעבר "המכללה האקדמית אוהלו בקצרין"), המכללה האקדמית הרצוג, מכללת שאנן - האקדמיה הדתית לחינוך, מכללת אמונה - אפרתה, אורות ישראל - מכללה אקדמית לחינוך.

במהלך הביקורים נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסד, עם הנהלת התוכנית, עם הסגל, ועם סטודנטים ובוגרים.

בשל המספר הרב של המוסדות המקיימים תוכניות לימודים בתחום זה, התפצלה הוועדה לשני צוותים; כל צוות ביצע הערכת איכות בכעשרה מתוך עשרים המוסדות שבבדיקה. כמו כן, עבודת הוועדה התחלקה כך שבכל מוסד ביקרו בין שניים לארבעה חברי ועדה.

דו"ח זה עוסק בחוג לחינוך מיוחד באורנים - המכללה האקדמית לחינוך [בהמשך הדוח - אורנים]. ביקור הוועדה במכללה התקיים בתאריך 01.05.2022¹.

בביקור באורנים - המכללה האקדמית לחינוך, השתתפו מבין חברי הוועדה: ד"ר גלעדה אבישר ופרופ' חפציבה ליפשיץ. בכתבת דוח הערכה של הוועדה השתתפה גם יו"ר הוועדה, פרופ' טלי היימן.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולתוכנית לחינוך מיוחד על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת יום הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

¹ סדר היום של הביקור מצורף כנספח 1 לדו"ח זה.

פרק 3: הערכת האיכות של תוכנית הלימודים

להוראת חינוך מיוחד באורנים

דו"ח זה מתייחס למצב הקיים בעת ביקור הוועדה במוסד ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. דו"ח זה מתעד את המסקנות אליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות בהתבסס על המסמכים אשר נמסרו על ידי המוסד, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסד, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע אשר זמין לוועדה.

3.1 הנהלה ומבנה המכללה

אורנים - המכללה האקדמית לחינוך הינה מוסד ותיק שנוסד בשנת 1951 ונחשב לאחד המוסדות המובילים בהכשרת מורים. שיתוף הפעולה בין המכללה לבין אוניברסיטת חיפה בתחומי המדעים והכשרת מורים לחינוך העל-יסודי מתקיים עוד משנות ה-70.

מכללת אורנים מחויבת לשליחות חברתית ברוח התפיסה הסוציאל-דמוקרטית של שוויון האדם. תוכניות הלימודים מושתתות על תפיסה פרוגרסיבית שבאה לידי ביטוי באווירה ובהתנהלות בלתי אמצעית בין מרצים לסטודנטים ובחיבור חזק לשדה החינוך בשטח. נקודת המוצא היא האתגר החינוכי הלכה למעשה. ב-5-6 השנים האחרונות מתקיים בכל המכללה, לרבות במסלול לחינוך מיוחד, מהלך של הגדלת הרכיב ההתנסותי וצמצום הרכיב התיאורטי.

חזון המוסד משקף שאיפה מוסדית למצוינות ולהכשרה של מורים ומורות בעלי זיקה מחקרית, חיבור לשטח ועשייה קהילתית. מטרת המכללה המוצגות בדו"ח בכל התחומים מצביעות על נכונות לעשייה וצמיחה של המוסד, העשרת הסטודנטים והבוגרים והכשרתם לעבודת שטח איכותי תוך טיפוח הזיקה המחקרית ושאיפה למצוינות בהוראה ובמחקר בקרב הסגל.

בדו"ח המכללה מפורטים ממצאי תהליך ההערכה העצמית שהתקיים במכללה, כולל הקפדה על פירוט נקודות חוזק ונקודות לחיזוק בכל אחד מן הפרקים המרכזיים. הדו"ח משקף הבנה של מהות תהליך ההערכה העצמית וניכרת נכונות להטמעת ההמלצות והתיקונים שיעלו בתהליך ההערכה.

בהמשך לשאיפה של אורנים לפעול בתקצוב ות"ת, הנהלת המוסד מעודדת אנשי סגל לעסוק במחקר באמצעות הענקת שעות ייעודיות, עד רבע משרה.

החוג להכשרת מורים לחינוך מיוחד במכללת אורנים פועל בחמש השנים האחרונות להטמעת שינוי בתכני הקורסים, הן בהוראה ובלמידת הקורסים והן בהתנסות. המטרה העיקרית של שינוי זה היא להגדיל את ההיקף של המימד המעשי-ההתנסותי בתכנית הלימודים, לצמצם את הרכיב התיאורטי ובד בבד לשמש דוגמה למרחב מקצועי הפועל ברוח הומניסטית ומקצועית. בנוסף, קיימת כוונה מוצהרת של מנהלי המכללה ושל ראש החוג לחינוך מיוחד לקדם תפיסה של הכללה והשתלבות בכל תכניות ההכשרה הקיימות במוסד, בקרב הסטודנטים ובקרב הסגל.

המלצות הכרחיות

- יש להציג בסיס תיאורטי-רעיוני ברור ברציונל בחזון ובמטרות של התוכנית לחינוך מיוחד.

- יש להציג באופן ברור את התפיסה הרעיונית של התוכנית לחינוך המיוחד או את הפילוסופיה המובילה שלה.
- יש לנסח באופן ברור בתוכנית לחינוך המיוחד מטרה שקשורה להקניית ידע.

המלצות רצויות

- לטפח ולחזק את החיבור בין תוכנית הלימודים בחינוך המיוחד לבין תוכניות הלימודים האחרות. השאיפה היא להעמיק את החיבור עם תוכניות נוספות שפועלות במכללה. אחד הדגמים לחבור כזה מתקיים במסלול הכשרה לגיל הרך בו פועלת תוכנית "חינוך מיוחד בגיל הרך" המהווה אשכול התמחות.
- להמשיך לבדוק אפשרויות איחוד או מיזוג עם מוסדות השכלה גבוהה אחרים באזור.

3.2 סגל התוכנית

סגל התוכנית לחינוך מיוחד במכללת אורנים מונה 44 חברים מהם 27 (כ-60%) בעלי תואר שלישי (PhD). יתר חברי הסגל הם בעלי תואר שני, M.A. או M.E. על פי טבלה מספר 14 (סגל אקדמי בכיר + זוטור בשנה"ל תשפ"א) הסגל מונה 2 מרצים בכירים, 2 מרצים וכל האחרים הם במעמד של מורה במכללה. 10 חברות סגל (קרוב ל-25%) מועסקות בתוכנית בהיקף פחות מ-20% משרה, כלומר מלמדות קורס אחד בלבד.

כמחצית מחברי הסגל הנם בעלי השכלה אקדמית בתחומי הדעת הנדרשים: חינוך מיוחד; לקויות למידה; כרבע בעלי השכלה בתחום הייעוץ החינוכי. לאחרים השכלה בתחומים קרובים כמו למשל הפרעות תקשורת, פסיכולוגיה, ריפוי בעיסוק.

המדריכות הפדגוגיות (מד"פיות) שמלוות את ההתנסות בבתי הספר ואת ההתנסות בסדנאות "קריאה וחשבון", משמשות גם כמרצות לקורסים בתחומי היבטים התפתחותיים בקריאה ובחשבון, הערכת תפקוד והוראה מתקנת.

סגל התוכנית עוסק באופן אינטנסיבי בתהליך של שינוי תפיסות יסוד וביטוייהן בתוכנית הלימודים. מתקיימים מפגשי עבודה תכופים, פותחו פרשיות לימוד משותפות למורים שונים שמלמדים את אותו קורס. בשנים האחרונות מתקיים תהליך מקיף של עבודת פיתוח עצמי בקרב חברי הסגל המכוונת למעבר מנקודת מבט דיאגנוסטית לנקודת מבט הומניסטית.

החולשה המרכזית של הסגל היא מיעוט השתתפותם בפעילות אקדמית שוטפת כמו למשל השתתפות בכנסים, עריכת מחקרים וכתובת מאמרים מדעיים. אצל קרוב למחצית מן המרצים, ביניהם גם מרצים בעלי תואר שלישי, אין בכלל פרסומים. יש לזכור שמרצה שאינו עוסק בכל אלה לא רק מתקשה לשמור על רמה אקדמית גבוהה והתעדכנות שוטפת, אלא גם יתקשה ללמד את תלמידיו לעסוק בכך.

המד"פיות מציינות שהיקף המשרה שלהן מצומצם מאד (16 שעות), שאינו מכסה את היקף עבודתן בפועל בביה"ס וכן אינו מאפשר להן להתפנות לפעילות אקדמית-מחקרית.

המלצות הכרחיות

- יש להגדיל את היקפי המשרה של המרצים ובכך לצמצם העסקת סגל בחלקיות משרה מאד קטנה.
- על המכללה לעודד את כלל הסגל לפעילות מחקרית כולל עריכת מחקר, כתיבת מאמרים ופרסומים בעברית ובאנגלית.
- יש לבטא באמצעות פרסומים מסוגות שונות את הידע הפרקטי של המד"פיות.

המלצות רצויות

- יש לבחון באופן סדיר ותקופתי את ההתאמה בין חזון המכללה ותפיסת העולם של החוג לבין תוכנית הלימודים של החוג.

3.3 תוכנית הלימודים

דיקנית הפקולטה לחינוך רואה את עיקר תפקידה בבנייה מחדש של תוכניות ההכשרה לרבות שינוי תפיסה באשר להכשרה להוראה. שינוי התפיסה ממוקד בהתבוננות בפרט; טיפוח ופיתוח הממד הרגשי (תפיסת תוכניות ההכשרה מנקודת מבט רגשית חברתית ולא מנקודת מבט דיסציפלינרית); העמקת החיבורים עם השדה ועם בעלי תפקיד בשדה; החלת תפיסת העולם של חינוך מיוחד (קרי: הכלה ולא הדרה) בכל תוכניות ההכשרה.

לתוכנית הלימודים בחוג לחינוך מיוחד שתי משימות עיקריות: לפעול לחיבור יותר משמעותי עם השדה במטרה ליצור יותר אימפקט בבתי הספר; לפעול לקידום רעיונות השילוב וההכלה גם בתוכניות ההכשרה האחרות.

מבחינה רעיונית גם החוג לחינוך מיוחד, בדומה לחוגים האחרים במכללה, עובר שינוי תפיסתי לכיוון של התבוננות בפרט ומתן תשומת לב לצד הרגשי. תשתית תוכנית הלימודים בחינוך מיוחד היא התפיסה ההומניסטית המכוונת על ידי תפיסה רגשית-חברתית ולא על תפיסה דיסציפלינרית. לצד זאת, המכללה פועלת לחיזוק החיבורים עם ה"שדה" ולשותפות עם בתי הספר באזור. לדברי המכללה, בוגרות החוג לחינוך מיוחד מבוקשות ומצליחות בעבודתן, ורבים ממנהלי בתי הספר היסודיים באזור מבקשים להעסיק אותן כמורות וכמחנכות בכל הכיתות.

החוג פועל בחמש השנים האחרונות להטמעת שינוי בתכני הקורסים הן בהוראה ובלמידה והן בהתנסות. המטרה העיקרית של שינוי זה היא להגדיל את ההיקף של הממד הפרקטי/הרכיב ההתנסותי בתוכנית הלימודים, לצמצם את הרכיב התיאורטי ובד בבד לשמש דוגמה למרחב מקצועי הפועל ברוח הומניסטית ומקצועית. בנוסף, קיימת כוונה מוצהרת של הנהלת המכללה ושל ראש החוג לחינוך מיוחד לקדם תפיסה של הכלה והשתלבות בכל תוכניות ההכשרה הקיימות במוסד, בקרב הסטודנטים ובקרב הסגל.

באורנים, החוג לחינוך מיוחד נתפס כחינוך המכוון למתן מענה פרטני מותאם לתלמיד, יכולותיו וקשייו, ובהתייחס למידת ההתפתחות האישית של הסגל והסטודנטיות.

משאבים רבים מושקעים בהטמעת שינוי בהוראה והלמידה. דגשים אלה מתייחסים להגדלת מספר ימי ההתנסות, העמקת הקשר עם מורים ומנהלים בבתי הספר ועדכון דרכי ההוראה וסביבות ההוראה-למידה לרבות סביבת למידה מתוקשבת. ניתן לשער שעם הזמן יושקעו משאבים גם בתכני הקורסים כך שישקפו נאמנה את החזון והמטרות. כמו כן לא נמצא במטרות התוכנית ביטוי לרכישת ידע בתחום ולהקנייתו.

התוכנית מאורגנת כך שהקורסים העיוניים מהווים "מעטפת" להתנסות וכך מתקיים שיח מתמשך ומתמיד בין תכני הקורס לבין יישומם בהתנסות. לצד השיעורים העיוניים, תוכנית הלימודים כוללת גם התנסות בעבודה פרטנית בסדנאות לקריאה ולחשבון והתנסות בהוראה כיתתית.

כמו בחוגים אחרים במכללה, גם בחוג לחינוך מיוחד לומדים סטודנטים מהחברה הערבית. את ההתנסות המעשית הם עושים בבתי הספר הערביים. רוב הקורסים נלמדים בעברית ביחד עם שאר הסטודנטים ועם זאת, חלק מן הקורסים נלמדים בשפה הערבית.

פרשיות הלימוד מפורטות לרבות הגדרת תוצרי למידה, חובות קריאה, מהלך הלימוד ועוד. הרוב המוחלט של המקורות לקריאת חובה הוא בעברית. לא ניכרת הקפדה על מקורות מעודכנים מעשר השנים האחרונות. עיון בפרשיות הלימוד חושף נושאים שחוזרים על עצמם בקורסים שונים. להלן דוגמאות:

בקורס הוראת תלמידים ליקויי שמיעה מספר מקורות החובה הוא שבעה בלבד, והמקור העדכני ביותר הוא משנת 2012. אין מקורות באנגלית כלל, אלא רק במקורות הרשות.

הקורס שיטות מחקר, עוסק בעיקר בהיבטים פילוסופיים-תיאורטיים של שיטות מחקר ובניתוח מחקר איכותני וחסרה התייחסות לפרקטיקה של ניתוחים כמותיים ו/או איכותניים. כמו כן, אין בקורס התייחסות לשילוב של שיטות מחקר איכותניות וכמותיות. גם משיח עם הסטודנטים עלה המחסור בקורסים בסטטיסטיקה.

הנושא מוגבלות שכלית התפתחותית מורכב מארבעה קורסים שונים, בהוראה של שלוש מרצות (מהות החינוך המיוחד א', מהות החינוך המיוחד ב', מוגבלות שכלית התפתחותית, לימודי מוגבלות – נגישות קוגניטיבית לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית). מקורות הקריאה בקורסים אינם עדכניים ונעשה שימוש במינוח מיושן שאינו מקובל כיום בתחום. יש לוודא שאין חפיפה בין תכני הקורסים הללו.

קורסים מסוימים דורשים בחינה מחדש של תכנית הלימודים, פרשיות הלימוד ומטרות הקורס. כך למשל, הקורס אסטרטגיות למידה בקריאה לחטיבה מציג את הרעיון להקדיש קורס לאסטרטגיות לחטיבה העליונה לעומת אסטרטגיות לחטיבה הצעירה, אך בתכני הקורס אין התייחסות לייחודיות של הוראת קריאה וכתובה מותאמים לגילאים אלה לעומת הגילאים הצעירים יותר. כדאי לחדד נקודה זו וגם להדגיש יותר את אסטרטגיות ההוראה עצמן.

בדוח הערכה עצמית שהוגש לוועדה נמסר מידע מצומצם ביותר בנושאים הקשורים לאיכות ההוראה כמו למשל סקר, הוראה, משוב, הערכת סטודנטים ומתן ציונים. נדרש להזכיר את השינויים בהתנהלות המכללה בתקופת הקורונה כמו למשל שימוש מרובה בלמידה מרחוק והעדפה של עבודות על פני מבחנים כשיטת הערכה מרכזית.

בנוסף, לא נמסר מידע על מערך ליווי ותמיכה אקדמיים עבור הסטודנטים בעיקר בהתייחס לשיעורי הסמינריון ולעבודות חקר. מערך כזה יכול לכלול חיפוש מקורות מידע בעברית ובאנגלית, עיבוד נתונים

בגישה איכותנית או בגישה כמותית וכדומה. התרשמות הוועדה שנושא זה נשאר בידי המרצה המוביל את הסמינריון. יש מקום לחשוב על קווים מנחים להפעלת מערך ליווי אקדמי לסטודנטים.

המלצות הכרחיות

- יש לנסח מחדש את מטרות התוכנית של החינוך המיוחד כך שיבטאו בצורה ברורה את תפיסת העולם ההומניסטית ושיכללו הקניית ידע בתחומים השונים של החינוך המיוחד.
- יש להוסיף קורס בסטטיסטיקה במטרה לעודד את הסטודנטיות להתנסות בחשיבה ביקורתית ובפעילות מחקרית.
- יש להוסיף קורס בנושא משפחה ועבודה עם הורים.
- יש לעדכן את רשימות הקריאה בפרשיות הלימוד בדגש על מקורות קריאה עדכניים בעברית ובאנגלית כחלק מדרישות החובה בקורסים.
- יש לבדוק את פרשיות הלימוד בכלל הקורסים ולוודא שאין חפיפה בנושאים הנלמדים.
- על המכללה להפעיל מערך ליווי ותמיכה אקדמיים עבור הסטודנטים.
- על המכללה לבדוק מחדש את דרכי ההערכה במטרה ליצור איזון בין דרכי הערכה שונות.

3.4 הכשרה מעשית

בשנים האחרונות מושם דגש על שינוי בקורסי ההדרכה וגם בקורסים נוספים בכל הנוגע להוראה ולמידה. בתקופה זו גדל מספר ימי ההתנסות והוטמע שילוב בין ההתנסות בחוג לחינוך מיוחד עם ההתנסות בהוראת הדיסציפלינה שנלמדת בחוג השני. תוכנית "אקדמיה-כיתה" תומכת בהתנהלות זו. כמו כן, המכללה פועלת להתנעת מהלך של בתי ספר מכשירים. במסגרת מהלך זה מעמיקים את הקשר עם מורים ומנהלים ומעודדים את מעורבותם בתהליכי ההכשרה. כלל הקורסים הנלמדים בחוג, נלמדים בזיקה להתנסות בשדה וכוללים רכיבים מעשיים כגון העברת כלי הערכה בשפה ובמתמטיקה בשדה, מטלות יישומיות בקורסים שונים המבקשות לחבר בין התיאוריה הנלמדת לבין ההתנסות, התנסות במחקר פעולה במהלך ההתנסות, ועוד. המד"פיות מעידות על שילוב בין תיאוריה לפרקטיקה, על העמקת הידע ועל ביסוס תשתית טובה לעבודת ההוראה לרבות הקניית כלים רלוונטיים וראויים.

ההכשרה המעשית כוללת קורס מלווה והתנסות מעשית בעבודה פרטנית, עבודה עם קבוצה קטנה והוראה בכיתה רגילה ובכיתה מיוחדת. בימי ההתנסות על הסטודנטיות להיות נוכחות בבית"ס למשך כל יום הלימודים. בנוסף על תצפיות של המורה המאמנת ושל המד"פ מקיימים גם תצפיות של עמיתים המלוות בדיווח מפורט ובדיון.

מבנה ההתנסות המעשית:

בשנה א' - כל סטודנט מלמד 6 שיעורים בכיתות רגילות בבתי ספר רגילים;

בשנה ב' מתנסים בבית ספר לחינוך מיוחד. הקורסים לדרכי הוראה נלמדים לפי סוג הלקות של התלמידים בבית"ס בו הסטודנטית מתנסה;

בשנה ג' ההתנסות היא בבתי ספר רגילים במסגרת "אקדמיה-כיתה". כל סטודנטית מעבירה 4 שיעורים פרטניים או לקבוצה קטנה בכיתות ב' ו' לתלמיד או תלמידים שזוהו עם קשיים בקריאה או עם קשיים בחשבון. ההתנסות בשנה זו משלבת סדנאות קליניות של הוראה פרטנית בקריאה ובחשבון.

רוב המדריכות הפדגוגיות משמשות גם כמרצות בקורסים. גם הן וגם הסטודנטים מציינים זאת כיתרון משמעותי. תוכנית ההוראה של הקורסים הפדגוגיים היא מערכתית ובאופן שוטף מתקיימות ישיבות מקצועיות של סגל ההדרכה כמו גם פגישות הערכה. מושקע מאמץ בקיום קשר שוטף עם כל שנתון.

נראה שהמבנה הנוכחי של ההכשרה המעשית עונה על הצרכים. כאמור, ההכשרה כוללת קורס והתנסות והשקעת מאמצים בבניית קשרים משמעותיים עם בתי הספר.

המלצות הכרחיות

- על הנהלת המכללה להמשיך ולחזק את המבנה הנוכחי של ההכשרה המעשית.

המלצות רצויות

- על המכללה להרחיב את רכיב ההתנסות בעבודה מעשית.
- על המכללה להפעיל מערך בקרה על ההשלכות של השינויים בתוכנית הלימודים על מידת שביעות הרצון שלהן ועל תגובות השדה.

3.5 סטודנטיות ובוגרות

תנאי הקבלה באורנים מחמירים יותר מתנאי הבסיס המוגדרים על ידי משרד החינוך וזאת על מנת להעלות את הפרופיל האקדמי של הלומדים במכללה ובחוג. בנוסף, על כל מועמד לחוג לחינוך מיוחד לעבור בהצלחה ראיון קבלה המתבצע על ידי ראשת החוג/ סגל אקדמי של החוג. נורמות אלה עולות בקנה אחד עם חזון המכללה לקיום חוויית לימוד אקדמית מוקפדת ותובענית.

תנאי הקבלה לתוכנית הכשרת אקדמאים להוראה נקבעים אף הם על ידי משה"ח והנם: תואר ראשון ממוסד אקדמי מוכר בממוצע 75 ומעלה, כמו כן על המועמדים לעבור ראיון קבלה אצל ראשת החוג/סגל אקדמי.

במכללה מתקיימת פעילות חברתית נרחבת בקהילה, לרבות פעילויות ייעודיות לסטודנטים יוצאי אתיופיה. כ-30% מהסטודנטים לתואר ראשון במכללה הם דוברי ערבית ולכן המכללה מפתחת ומטפחת פעילויות ברוח התפיסה של 'חיים משותפים'. תמהיל זה מתקיים גם בתוכנית לחינוך מיוחד.

הוועדה נפגשה עם 5 סטודנטיות ועם 4 בוגרות. הסטודנטיות חלקו שבחים למכללה על ההיערכות לקיום לימודים גם בתקופת מגפת הקורונה ועל המידה הגבוהה של התחשבות בקשיים של הסטודנטיות לקיים שגרת לימודים מרחוק. הן ציינו לטובה את ההיענות המהירה לפניות, את הזמינות של המרצות בחוג לחינוך מיוחד ואת הליווי האישי.

חלק מהסטודנטיות שלומדות וגם הבוגרות ציינו לטובה את השילוב בין תיאוריה לפרקטיקה בקורסים השונים, את ההרגשה של בית, את הזמינות והפניות של המרצות גם לאחר סיום הלימודים. שתיים מתוך ארבע הבוגרות שהגיעו למפגש עם הוועדה לומדות לתואר שני. הוועדה רואה בכך התכוונות רצויה לטיפוח פעילות אקדמית של הסטודנטיות.

3.6 תשתיות

כאמור, אורנים היא מכללה ותיקה. הפונקציות השונות מפוזרות בין מספר רב של בניינים בטופוגרפיה המאתגרת של המקום. בניין המשאבים המרכזי הוא בניין הספרייה ובו ספריה כללית שיש בה אוספים ייחודיים (למשל ספרות ילדים) ואוספים כלליים, פיזיים ווירטואליים. לרשות הסטודנטים לחינוך מיוחד עומדת גם מעין מרכזיה פדגוגית לא גדולה במיוחד. במרכזיה זו יש אוסף מצומצם של מסמכי תוכניות לימודים וספרי לימוד המשמשים בחינוך המיוחד וגם אפשרויות לייצר חומרי הוראה ולמידה. הסטודנטים הדגישו להכשרה בתוך בתי הספר הובילה לכך שגם הסדנאות הפרטניות בקריאה ובחשבון אינן מתקיימות במכללה.

בנוסף יש במכללה תשתית ראויה לפעילויות למידה והוראה מקוונות. ההתנהלות המקוונת התפתחה מאד בתקופת מגפת הקורונה.

המלצות רצויות

- לבחון אפשרות להגדלת מאגר חומרי ההוראה שעומדים לרשות הסטודנטים.

3.7 מחקר

בדוח ההערכה העצמית המכללה מציינת שקיים עידוד לפעילות מחקרית בקרב הסגל האקדמי במגוון דרכים. המכללה מקצה לכך משאבים ניכרים, באמצעות הרשות למחקר ולהערכה שמטרתה העיקרית היא לקדם את תרבות המחקר וההערכה באורנים, ולשמור על רמה גבוהה של איכות אקדמית במוסד, בשאיפה למצוינות בהכשרת אנשי חינוך איכותיים, ובהקפדה על אתיקה מקצועית.

הנהלת המכללה מבינה את החשיבות של הפעילות המחקרית ואת תרומתה לפיתוח וטיפוח חשיבה ביקורתית, שאילת שאלות, עיבוד נתונים וכיו"ב גם בקרב הסגל וגם בקרב הסטודנטים. בנוסף להפחתה משעות העבודה ומתן תמיכה כספית, נדרש לפעול לטיפוח עמדות חיוביות כלפי עיסוק מחקרי.

המלצות הכרחיות

- על הנהלת המכללה לוודא שקידום תרבות מחקר הערכה כולל גם שינוי בעמדות כלפי עיסוק במחקר.
- על הנהלת המכללה לפתח דרכים נוספות לעידוד פעילות מחקרית, ופרסום מחקר בכתבי עת בינלאומיים שפיטים.

פרק 4: סיכום והמלצות

הסוגיות המרכזיות שעלו בדיון משותף מאורגנות ומוצגות לפי נקודות חוזק ונקודות לחיזוק.

נקודות חוזק

- לחברי הסגל רמה גבוהה של מחויבות למכללה ולעבודתם בה. לחלקם הגדול ידע פרקטי נרחב לצד ידע עיוני.
- בקרב חברי הסגל הליבתי ניכרת אוריינטציה מחקרית מה שאין כן בקרב המדריכות הפדגוגיות.
- לצד אווירה נעימה וחברית בין חברי הסגל, ניכרת יד מכוונת בהובלה לרבות בהובלת תהליכי שינוי.
- הסטודנטיות וגם בוגרות התוכנית ציינו במיוחד את היחס והליווי האישי במהלך הלימודים וציינו את תחושתם הברורה שרכשו גם ידע וגם כלים לפרקטיקה.
- קיימת התכוונות לפעילות אקדמית של הסטודנטיות. הראיה הבולטת לכך היא שמתוך ארבע בוגרות שהגיעו למפגש, שתיים לומדות לתואר שני.

נקודות לחיזוק

- נדרש להציג בסיס תיאורטי-רעיוני ברצינול, בחזון ובמטרות. המטרות הנוכחיות הנובעות מן החזון מנוסחות בגישה אינסטרומנטלית וקשה לזהות את התפיסה הרעיונית של התוכנית או את הפילוסופיה המובילה. כמו כן, חסרה מטרות ברורה הקשורה בהקניית ידע.
- נדרש לבצע שינויים בתוכנית הלימודים - חסר קורס בסטטיסטיקה שחשיבותו לא רק כהכנה לעיסוק מחקרי בעת לימודי התואר הראשון, אלא גם כהכנה ללימודי התואר השני.
- נדרש לכלול בפרשיות הלימוד פריטי קריאה באנגלית מן השנים האחרונות. הדרישות לקריאה באנגלית מצומצמות ביותר.
- ההתנסות ממוקדת בעיקר בגיל ביה"ס היסודי. חסרה הכשרה לגילאי חט"ב ותיכון.
- המדריכות הפדגוגיות מלינות על הנדרש מהן בהגדרת היקף המשרה שאינו מותר זמן לעסוק במחקר ובכתיבה.
- נדרש לחזק את הקשר בין הסטודנטים דוברי הערבית לבין הסטודנטים דוברי העברית.
- הפעילות המחקרית של חברי הסגל כוללת עריכת מחקרים, כתיבת מאמרים ופרסומים בעברית ובאנגלית אינה מקיפה במידה שווה את כלל חברי הסגל. בנוסף, הידע הפרקטי בקרב המדריכות הפדגוגיות אינו בא לידי ביטוי.

המלצות הכרחיות:

- יש להציג בסיס תיאורטי-רעיוני ברור ברצינול בחזון ובמטרות של התוכנית לחינוך מיוחד.
- יש להציג באופן ברור את התפיסה הרעיונית של התוכנית לחינוך המיוחד או את הפילוסופיה המובילה שלה.

- יש לנסח באופן ברור בתוכנית לחינוך המיוחד מטרה שקשורה להקניית ידע.
- יש להגדיל את היקפי המשרה של המרצים ובכך לצמצם העסקת סגל בחלקיות משרה מאד קטנה.
- על המכללה לעודד את כלל הסגל לפעילות מחקרית כולל עריכת מחקר, כתיבת מאמרים ופרסומים בעברית ובאנגלית.
- יש לבטא באמצעות פרסומים מסוגות שונות את הידע הפרקטי של המד"פיות.
- יש לנסח מחדש את מטרות התוכנית של החינוך המיוחד כך שיבטאו בצורה ברורה את תפיסת העולם ההומניסטית ושיכללו הקניית ידע בתחומים השונים של החינוך המיוחד.
- יש להוסיף קורס בסטטיסטיקה במטרה לעודד את הסטודנטיות להתנסות בחשיבה ביקורתית ובפעילות מחקרית.
- יש להוסיף קורס בנושא משפחה ועבודה עם הורים.
- יש לעדכן את רשימות הקריאה בפרשיות הלימוד בדגש על מקורות קריאה עדכניים בעברית ובאנגלית כחלק מדרישות החובה בקורסים.
- יש לבדוק את פרשיות הלימוד בכלל הקורסים ולוודא שאין חפיפה בנושאים הנלמדים.
- על המכללה להפעיל מערך ליווי ותמיכה אקדמיים עבור הסטודנטים.
- על המכללה לבדוק מחדש את דרכי ההערכה במטרה ליצור איזון בין דרכי הערכה שונות.
- על הנהלת המכללה להמשיך ולחזק את המבנה הנוכחי של ההכשרה המעשית.
- על הנהלת המכללה לוודא שקידום תרבות מחקר הערכה כולל גם שינוי בעמדות כלפי עיסוק במחקר.
- על הנהלת המכללה לפתח דרכים נוספות לעידוד פעילות מחקרית, ופרסום מחקר בכתבי עת בינלאומיים שפיטים.

המלצות רצויות

- לטפח ולחזק את החיבור בין תוכנית הלימודים בחינוך המיוחד לבין תוכניות הלימודים האחרות. השאיפה היא להעמיק את החיבור עם תוכניות נוספות שפועלות במכללה. אחד הדגמים לחיבור כזה מתקיים במסלול הכשרה לגיל הרך בו פועלת תוכנית "חינוך מיוחד בגיל הרך" המהווה אשכול התמחות.
- להמשיך לבדוק אפשרויות איחוד או מיזוג עם מוסדות השכלה גבוהה אחרים באזור.
- יש לבחון באופן סדיר ותקופתי את ההתאמה בין חזון המכללה ותפיסת העולם של החוג לבין תוכנית הלימודים של החוג.
- על המכללה להרחיב את רכיב ההתנסות בעבודה מעשית.
- על המכללה להפעיל מערך בקרה על ההשלכות של השינויים בתוכנית הלימודים על מידת שביעות הרצון שלהן ועל תגובות השדה.
- לבחון אפשרות להגדלת מאגר חומרי ההוראה שעומדים לרשות הסטודנטים.

חתימות:

ד"ר גלעדה אבישר

פרופ' טלי הימן

נספח 1 – סדר יום הביקור

שעות המשתתפים	הגורם עמו נפגשים	שעה
פרופ' עמית שכטר - נשיא ד"ר ניר מיכאלי - רקטור	מפגש פתיחה: הנהלת המוסד (ללא ראש החוג)	9:00-9:30
פרופ' מיכל ראזר – דיקנית הפקולטה לחינוך	ראש הפקולטה	9:30-10:00
	הפסקה	10:00-10:15
ד"ר יערה הרמלין-פיין – ראשת החוג ותכנית ההכשרה לחינוך מיוחד	ראש/י המסלולים	10:15-10:40
ד"ר בהאא מח'ול גב' דקלה וייצמן מן ד"ר סטלה גידלביץ ד"ר מעין שלו ד"ר עדי ארבל ד"ר עולא חטיב אבו ליל ד"ר עינת ליכטינגר	סגל ליבתי המלמד בתכנית	10:45-11:30
ד"ר אלה מירקין ד"ר הילה שכטר סולומון ד"ר טלי גור גב' סוניה חסון ד"ר עדי נאמן ד"ר רביעה סאבק	מדריכים פדגוגיים	11:35-12:15
פגישה סגורה של הוועדה	ארוחת צהריים	12:15-13:00
מר רותם שומר – מנהל הספרייה	סיור בספרייה והצגת תשתיות ו/או פעילויות ייחודיות של המחלקה	13:00-13:25
גב' מתת ברלינר	סיור במרכז צוויג – מרכז להוראה ולמידה	13:30-13:45
הדר ריפקס יאנה רסובסקי מורן ויינר סתיו פרץ רוזין שחאדה שיר שמש	סטודנטים וסטודנטיות	13:45-14:15
אורן פיליבה לילך לייזר יבין נגם נסיר רוני נבו שיר ניסן	בוגרים ובוגרות	14:15-14:45
	הפסקה	14:45-15:15
פרופ' עמית שכטר ד"ר ניר מיכאלי פרופ' מיכל ראזר ד"ר יערה הרמלין-פיין	מפגש סיכום: הנהלת המוסד והתכנית	15:15-15:45